

KÉMIA

2014. február

Klórgáz előállítási módjai és kimutatása

Tanári demonstrációs és tanulókísérletek
Ajánlott évfolyam: 8., 11-12.

Kötelező védőeszközök	Balesetvédelmi figyelmeztetések
gumikesztyű, védőszemüveg, vegyifülke	F, C, X _n , O, X _i .

Szükséges eszközök	Szükséges anyagok
<ul style="list-style-type: none"> • csiszolt dugós gázfejlesztő • Bunsen-állvány • lombikfogó dióval • mérőhenger • derékszögben hajlított üvegcső • portölcsér • gázfelfogó henger • üveglap • pH-mérő műszer • Bunsen-égő • gyufa • csipesz • 1 nagy kémcső • kémcsőfogó <p>Tanulónként:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3 kémcső (ebből 2 lehetőleg zárható) • vegyszeres kanál • csempelap vagy Petri csésze • 2 cseppentő • vatta darab • csipesz	<ul style="list-style-type: none"> • kálium-permanganát • cc. sósav • cc. kénsav • 1:1 hígítású sósav • desztillált víz • cink • kálium-bromid-oldat • kálium-jodid-oldat • szilárd kálium-jodid • színes papír • festékoldat • mangán-dioxid • telített kálium-dikromát-oldat

A kísérlet leírása, menete

Tanári demonstrációs kísérlet:

1. A gázfejlesztő készülék csiszolatait a jobb zárás érdekében nedvesítsük meg koncentrált kénsavval. A gázfejlesztő lombikba papírtölcséren keresztül szórjunk kálium-permanganátot, a csapos tölcserért töltsük meg desztillált víz és tömény sósav 1:3 térfogatarányú elegyével. (A tölcser száját is meg kell tölteni folyadékkal, különben a klór a tölcseren keresztül a levegőbe szökik.) A lombik elvezető csövéhez csatlakoztassunk derékszögben meghajlított üvegcsövet (üveg üveghez érjen!), amelynek másik végét helyezzük gázfelfogó hengerbe.

A csap megnyitásával csepegtessünk sósavat a kálium-permanganátra. A gázfejlődés azonnal

KÉMIA

2014. február

megindul. A csap segítségével szabályozhatjuk a fejlődő gáz mennyiségét.

- Töltsünk meg egy gázfelfogó hengert klórgázzal.
- Néhány percig vezessünk klórgázt KBr-oldatba.
- Néhány percig vezessünk klórgázt KI-oldatba.
- Végül vezessünk klórgáz desztillált vízbe.

Megfigyelési szempontok, feladatok:

- Milyen színű, szagú és halmazállapotú anyag keletkezett?
- Milyen változást tapasztaltunk a KBr-oldatban, mi ennek a magyarázata?
- Milyen változást tapasztaltunk a KI-oldatban, mi ennek a magyarázata?
- Mérjük meg a klóros víz kémhatását pH-mérő műszerrel!

Jegyezzük fel tapasztalatainkat! Írjuk fel a lejátszódó kémia folyamatok egyenleteit!

Tanulókísérletek:

- Az előállított klóros vizet töltsük zárható kémcsövekbe, és 2-2 kémcsövet adjunk minden tanuló párnak.
  - Az egyik kémcső tartalmát „vegyész-szagolással” óvatosan szagold meg, majd tegyél bele egy darab színes papírt!
  - A másik kémcsőbe cseppents 2-3 csepp festékoldatot!

Pár percen át figyelj a kémcsövek tartalmát, jegyezd le és magyarázd a változásokat!

- Tegyél egy csempelap vagy egy Petri csésze közepére 2-3 db KMnO_4 kristályt és köré 2-3 cm sugarú körvonalra szórj KI kristályokat! Majd cseppents 1:1 hígítású sósavat a KMnO_4 kristályokra!

Néhány percen át figyelj a változásokat! Tapasztalataidat rajzold le, magyarázd a jelenséget!

- Tegyél késhegynyi MnO_2 port egy kémcsőbe, cseppents rá 3-4 csepp 1:1 hígítású sósavat, és azonnal zárd be keményítő s KI-oldatba mártott vatta darabbal!

Megfigyelési szempontok, feladatok:

- Milyen színű és halmazállapotú anyagok keletkeztek?
- Milyen változást tapasztaltunk a vatta darabon?
- Jegyezd le és magyarázd tapasztalataidat!
- Írj egyenletet!

Tanári demonstrációs kísérletek:

KÉMIA

2014. február

2. Töltsünk egy nagy kémcsőbe telített kálium-dikromát-oldatot, adjunk hozzá ugyanakkora térfogatú cc. sósavat és enyhén melegítsük a kémcső tartalmát!

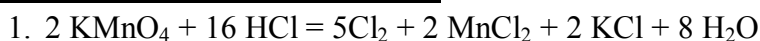
Figyeljük meg a változásokat!

Adjunk az oldathoz egy darab cinket! *Figyeljük meg az oldat színének változását!*

Jegyezzük fel a tapasztalatainkat és írjuk fel a lejátszódó folyamatok egyenleteit!

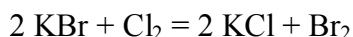
Magyarázat

Tanári demonstrációs kísérletek:

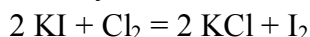

a) Sárgászöld, szúrós szagú gáz.

b) A színtelen KBr-oldat világos sárga színű lett, bróm vált ki az oldatban, amelynek színe keményítő oldattal nem változik:

c) A színtelen KI-oldat sárgás-barna színű lett, jód vált ki az oldatban, amely keményítővel lila színreakciót ad.

d) A klór oldódik vízben és közben kémiai reakcióba lép vele, a klóros víz savas kémhatású: $\text{Cl}_2 + \text{H}_2\text{O} = \text{HOCl} + \text{HCl}$

Tanuló kísérletek:

1. A klóros víz sárgás színű, szúrós szagú oldat, amely a színes papírt és a festékoldatot elszínteleníti. Ennek oka: a klórgáz oldódásakor keletkező HOCl bomlékony.

$\text{HOCl} = \text{HCl} + \text{O}^\cdot$, az atomos oxigén színtelenít, fehérit, roncsol.

2. Tapasztalat: világossárga színű, szúrós szagú gáz keletkezik, a fehér KI kristályok sárgásbarna színűvé változnak.

Magyarázat: a KMnO_4 és sósav reakciójakor keletkező klórgáz a levegőben diffúzió révén jut a KI kristályokig és a jodidionokat jóddá oxidálja.

3. Tapasztalat: világossárga színű, szúrós szagú gáz keletkezik, a vatta sötétlila színűre színeződik.

Magyarázat: a MnO_2 a sósavban levő kloridionokat klórrá oxidálja:

a fejlődő klórgáz a jodidionokat elemi jóddá oxidálja, a jód a keményítővel lila színreakciót ad.

Tanári demonstrációs kísérletek:

2. Tapasztalat: a narancssárga színű oldat először zöld színű lesz, majd a cink hatására világoskékre változik.

Magyarázat: a kloridion savas közegben redukálja a dikromátiont +3-as oxidációs állapotú, zöld színű króm(III)-ion keletkezik:

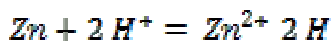

KÉMIA

2014. február

Cink hatására savas közegben tovább megy a redukció, a króm (III)-ion világoskék színű króm(II)-ionná redukálódik:

Megjegyzés:

Emelt szinten tanulók estén:

- Az 1b) és c) kísérleteket magyarázzuk a standardpotenciál adatok alapján:

$$\square^\circ(\text{Cl}_2 | \text{Cl}^-) = 1,36\text{V}, \quad \square^\circ(\text{Br}_2 | \text{Br}^-) = 1,06\text{V}, \quad \square^\circ(\text{I}_2 | \text{I}^-) = 0,54\text{V} !$$

- az egyenleteket oxidációs szám változás alapján rendezzük.

8. osztályosok estében:

- egyenletek írásakor adjuk meg a szereplő anyagok képleteit.

Balesetvédelem

A klórgáz erősen mérgező, ezért

- a klórgázzal végzett kísérleteket vegyifülke alatt végezzük,
- kisebb mérgezés esetén a balesetet szenvedettet vigyük friss levegőre, majd szagoltassunk vele 2 mol/dm^3 koncentrációjú ammóniaoldattal elkevert etilalkoholt.

Felhasznált irodalom:

Rózsahegyi Márta – Wajand Judit : 575 kísérlet a kémia tanításához